

Ing. Ján Kilík, [REDACTED]

**KONCEPCIA RIADENIA A ROZVOJA SPRÁVY NÁRODNÉHO PARKU
SLOVENSKÝ KRAS**

[REDACTED] 21.12.2020 [REDACTED]

KONCEPCIA RIADENIA A ROZVOJA SPRÁVY NÁRODNÉHO PARKU SLOVENSKÝ KRAS

ÚVOD

Územie Slovenského krasu bolo pre svoje výnimočné prírodné a estetické hodnoty Nariadením vlády Slovenskej republiky č.101 z 13. februára 2002 vyhlásené za národný park s účinnosťou od 1. marca 2002. Jeho výmera je 34 611 ha, výmera ochranného pásma je 11 742 ha. Vytvorili sa tak podmienky pre ucelenú a účinnejšiu ochranu hodnôt tohto cenného územia, ako aj pre jeho trvalo udržateľné využívanie. Národný park sa nachádza v juhozápadnej časti východného Slovenska v okresoch Rožňava a Košice-okolie. Západná časť ochranného pásma zasahuje do okresu Revúca. Chránené územie zasahuje do katastrov 43 obcí. Južná časť územia hraničí s Aggteleckým NP v Maďarsku.

Unikátnosť a hodnoty územia bolo podnetom na to, že územie bolo vyhlásené už v roku 1973 za Chránenú krajinnú oblasť. Od roku 1977 je územie Slovenského krasu zaradené do medzinárodnej siete biosférických rezervácií v rámci programu UNESCO MAB – Človek a biosféra. Jaskyne Slovenského krasu a príbahlého Aggteleckého krasu v Maďarsku boli v roku 1995 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Súčasťou národného parku sú aj maloplošné chránené územia. Je to celkom 10 národných prírodných rezervácií, 6 prírodných rezervácií a 16 národných prírodných pamiatok (jaskyne a priepasti). Najznámejšie z nich sú NPR Zádielska tiesňava, NPR Turniansky hradný vrch, NPR Brzotínske skaly, NPR Domické a NPR Kečovské škrapy.

Územie Slovenského krasu je aj súčasťou európskej sústavy chránených území NATURA 2000 (20 území európskeho významu, ako aj Chránené vtáčie územia Slovenský kras). Ďalšie územia sú v územnej pôsobnosti NP (6 UEV a časť Chránených vtáčích území Košická kotlina a Volovské vrchy.)

MANAŽMENT SPRÁVY

Riadenie národných parkov na Slovensku prešlo v minulosti viacerými modelmi. Ich trvanie bolo väčšinou krátkodobé. Od roku 2002 vznikom Štátnej ochrany prírody v Banskej Bystrici sú všetky RCOP, CHKO, NP a neskôr aj SSSJ začlenené do jej organizačnej štruktúry. Jednotlivé správy nemajú právnu subjektivitu a od roku 2010 ani vlastný rozpočet.

Súčasný stav

Správa národného parku Slovenský kras, patrí rovnako ako aj ostatné na Slovensku organizačne do rozpočtovej, od roku 2008 príspevkovej organizácie Štátna ochrana prírody SR. Keďže je organizačnou zložkou jedného subjektu, vzťahuje sa na ňu jeho štatút, organizačný poriadok, ostatné vnútorné predpisy. Pracovníci správy NP sa podieľajú na zabezpečovaní úloh v zmysle plánu hlavných úloh ŠOP. Správa NP vydáva odborné stanoviská pre orgány štátnej správy. V územnej pôsobnosti správy je skoro celý okres Rožňava a západná časť okresu Košice – okolie.

V súčasnosti je na správe NP zamestnaných celkom 11 pracovníkov v pozíciách botanik, zoológ, lesník, krajinár, pracovník envirovýchovy, 4 strážcovia, administratívny pracovník a riaditeľ správy, ktorý rieši aj agendu anorganika a zabezpečuje riadenie biosférickej rezervácie. V porovnaní s ostatnými organizačnými útvarmi ŠOP patrí Správa NP Slovenský kras medzi personálne najmenej obsadené správy. V roku 2007 bol napríklad znížený počet strážcov o 3 osoby. Odborná úroveň zamestnancov je na dobrej úrovni, niektorí

sa podieľajú na realizácii celoslovenských úloh. Strážcovia sa aktívne podieľajú aj na riešení niektorých odborných úloh, zúčastňujú sa na riešení projektových úloh.

Navrhované opatrenia

Správa NP mala už aj v minulosti požiadavky na rozšírenie personálneho obsadenia odborných pracovníkov. Do budúcnosti je potrebné uvažovať s vytvorením nových pracovných pozícií. Prioritou je vytvorenie pozície na koordinátora medzinárodných dohôd, ktorého náplňou by bolo riešenie úloh Biosférickej rezervácie. Ďalšou požiadavkou riešenou už v minulosti je vytvorenie pracovnej pozície zoológ zaoberajúci sa problematikou bezstavovcov, lesník a poľnohospodár, z dôvodu zvyšujúcich sa požiadaviek súvisiacich s manažovaním týchto úloh. V prípade transformácie NP na samostatný subjekt by musela byť vytvorená celkom nová organizačná štruktúra správy a preto bude potrebné riešiť ďalšie personálne obsadenie, ale to závisí od získaných kompetencií.

Pracovné podmienky

Správa NP sídli vo vlastných priestoroch, v starej kúrii v obci Brzotín. Pracovisko ochrany prírody tu sídli od roku 1975, kedy bola realizovaná komplexná rekonštrukcia pripravovaná na súčasné využitie. Posledná obnova sa realizovala v roku 2001, kedy sa zrealizovala výmena strechy a náter budovy. V prípade ďalšieho využívania budovy bude potrebné pristúpiť ku komplexnej rekonštrukcii budovy a to rekonštrukciu vykurovania, vodovodu, kanalizácie a pripojenie do obecnej siete. S tým súvisí aj úprava vnútorných kancelárskych priestorov i ubytovacej časti a garáží. Na rekonštrukciu vykurovania bol v minulosti vypracovaný aj realizačný projekt, ale z dôvodu riešenia iných naliehavších potrieb RŠOP, sa projekt nezrealizoval. Na nádvorí areálu správy sa nachádza aj pohotovostné záchytné zariadenie, ktoré je po rekonštrukcii vo vyhovujúcom stave.

MANAŽMENT CHRÁNENÉHO ÚZEMIA

Koncepcie ochrany prírody sa v posledných rokoch menili od konzervačnej ochrany smerom k aktívnej ochrane so zohľadnením nielen ekologických interakcií, ale aj ekonomických a socio-kultúrnych. Územie Slovenského krasu sa vyznačuje mozaikovitou štruktúrou krajiny. Cieľom manažmentu je zachovať prírodné hodnoty územia tak, aby bol zabezpečený i jeho udržateľný rozvoj.

Na väčšine územia mimo rezervácií, prebieha v lesoch plánovité obhospodarovanie prostredníctvom programov starostlivosti o lesy. Lesné pozemky tvoria skoro až 80 %, z celkovej výmery územia. Z kategórií lesov majú najväčšie plošné zastúpenie lesy ochranné, cca 54 % výmery lesov, 29 % tvoria lesy osobitného určenia a plochy so špecifickým funkčným zameraním. Zvyšných 17 % výmery všetkých lesov národného parku je v kategórii lesov hospodárskych. V minulých rokoch došlo k zmene výmery lesov ochranných na úkor lesov hospodárskych z dôvodu, že lesy sú v chránenom území. Spôsob hospodárenia sa vtedy výrazne nezmenil, ale dotknuté obce prišli o daň z pozemkov. Správa NP nemá v priamej správe lesné pozemky, a tak ochranu prírody a krajiny v oblasti lesného hospodárstva zabezpečuje správa NP iba prípravou stanovísk pri tvorbe programov starostlivosti pre orgány štátnej správy. Doterajšia reštitúcia lesných pozemkov mala na ochranu lesov negatívny vplyv, pretože sa prejavuje prednostné využívanie hospodárskej funkcie lesa na úkor ostatných funkcií.

Poľnohospodárstvo ešte vždy prechádza obdobím neustálych kvalitatívnych zmien, čo sa negatívne odráža na vhodnom spôsobe využívania územia, najmä jeho odľahlejších trvalých trávnych porastov, ktoré ostávajú nevyužívané. Ich výmera je asi 16 % podielu výmery územia. V minulosti bolo využívanie oveľa intenzívnejšie ako v súčasnosti. Bolo to aj

vďaka podstatne vyšším stavom hospodárskych zvierat. V dôsledku toho dochádza k zarastaniu trávnych porastov a znižovaniu ich výmery. Podstatná výmera poľnohospodárskej pôdy z pohľadu vlastníckych pomerov má neznámych vlastníkov, ktorá sa tak väčšinou prenája pre väčšie užívateľské subjekty.

Správa NP v rámci svojich kapacitných možností realizuje kosenie, odstraňovanie krovín a výmladkov, odstraňovanie invázných druhov rastlín, v čom je potrebné pokračovať. Za posledné roky boli s pozitívnym efektom uzavreté viaceré dohody o spolupráci s využitím určenia činnosti. Je potrebné naďalej aktívne podporovať aktivity súvisiace s obnovou PPF. Projektom Life "Obnova biotopov a druhov subpanónskych travinobylinných porastov" sa odstraňovaním náletových drevín zabezpečilo rozšírenie a obnova pastevných areálov na ploche cca 150 ha.

Transformácia organizácie

Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom Programovom vyhlásení na obdobie rokov 2020 – 2024 zaviazala uskutočniť reformu Štátnej ochrany prírody SR. Pripravované reformy ŠOP naznačujú výrazné zmeny v manažovaní jej jednotlivých organizačných zložiek teda aj národných parkov, preto je potrebné zaoberať sa hlavne týmito pripravovanými návrhmi. Tieto návrhy uvažujú o vyčlenení správ CHÚ a získanie právnej subjektivity, delimitácii štátnych pozemkov, presune kompetencií z orgánov štátnej správy, zmene financovania a i. Sú to významné zmeny, ktoré musia byť prijaté na úrovni Vlády SR, resp. Ministerstva životného prostredia a ŠOP.

Správa NP Slovenský kras, tak ako ostatné správy chránených území je v súčasnosti bez právnej subjektivity a nemá v správe pozemky. V minulosti plánovaný prevod správy štátnych pozemkov v 4. a 5. stupni ochrany na organizácie ochrany prírody a krajiny, resp. výkup a výmena neštátnych pozemkov sa v týchto územiach sa nezrealizoval.

V súčasnosti sa uvažuje s prevodom štátnych lesných pozemkov nachádzajúcich sa v 3. stupni ochrany do správy NP, tak ako je to zavedené v okolitých krajinách. Lesy SR hospodária v NP Slovenský kras na území s podielom celkovej výmery cca 37 %, ale iba 26 % sú štátne pozemky. Do úvahy preto prichádza aj kúpa resp. nájom od súkromných vlastníkov lesa. Problematickým sa javí veľký podiel vysporiadaných pozemkov, ktoré nie sú vysporiadané. Na lesných pozemkoch hospodári približne 40 väčších subjektov a ďalšie malé subjekty, obce, cirkev a súkromné osoby.

Podľa kritérií IUCN sú národné parky vo svete zaradené do II. kategórie, čo predstavuje 75 % územia bez zásahu. Ale tieto kritériá nie sú organizáciou IUCN striktné záväzné. Podľa Programového vyhlásenia Vláda SR i platného Zákona o OPaK sa uvažuje minimálne s 50 % zastúpením zón v národných parkoch bez ľudských zásahov. V súčasnosti územia bez zásahu v Slovenskom krase (národné prírodné rezervácie s 5. stupňom ochrany) predstavujú iba 4 % z celkovej výmery.

Správa NP Slovenský kras zatiaľ nemá vypracovaný program starostlivosti o územie národného parku. V roku 2017 boli vypracované a schválené programy starostlivosti o tri územia európskeho významu. V súčasnosti sa v rámci výzvy OPKŽP realizuje projekt „Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené územia“, ktorého výsledkom by mal byť aj Program starostlivosti o NP Slovenský kras.

Rovnako nie je vypracovaná ani zonácia územia NP. Preto je potrebné v ďalšom priebehu pristúpiť k prehodnoteniu hraníc, výmery národného parku a jeho ochranného pásma i niektorých maloplošných chránených území. Podľa doteraz vypracovaných interných podkladov bude možné vyčleniť 50 % územia za zónu bez zásahu. Jednotlivé kroky pri vypracovaní zonácie budú musieť byť ale postupné a neunáhlené. Bude to náročný a pravdepodobne i dlhotrvajúci proces. Musia byť jasné pravidlá, aby boli vlastníci do celého

procesu zapojení a primerane odškodnení. Možné riešenia sú aj záměna pozemkov alebo ich dlhodobý prenájmom. Zo strany ministerstva je potrebné v plnej miere využívať aj predkupné právo štátu pri predaji pozemkov podľa § 63 zákona. Tak sa získal do správy lesný pozemok na Plešivskej planine. V súčasnosti sú ponúkané pozemky na predaj aj v iných lokalitách. Správa NP môže využiť aj možnosti získania pozemkov vznikajúce pri pozemkových úpravách. Tak sa podarilo získať do vlastnej správy aj PR Pod Fabiánkou na Silickej planine. Výsledná zonácia musí vyhovovať nielen záujmom ochrany prírody, ale zároveň aj miestnemu obyvateľstvu a hospodárskym záujmom ekonomických skupín pôsobiacich v území.

V prípade získania právnej subjektivity správy NP, bude nutné zabezpečiť aj finančné príjmy z vlastnej činnosti. Potrebné je vypracovať podnikateľský zámer a využiť všetky lokálne možnosti, ktoré dané územie poskytuje. Tie sú veľmi rôznorodé od spolplatňovania odborných stanovísk, príjmov zo vstupného, sprievodcovské služby, prednášky, využitie projektov a i.. Dôležitá je marketingová stratégia za účelom prezentácie a propagácie prírodného potenciálu NP. Región, v ktorom sa NP nachádza je však ekonomicky veľmi slabý, s významnou vysokou mierou nezamestnanosti, slabo vybudovanou infraštruktúrou.

Každé chránené územie je špecifické, preto je potrebné využiť možnosti, ktorými dané územie disponuje. V prípade Slovenského krasu sú to jaskyne. Treba pripomenúť skutočnosť, že jaskyne sú spravované osobitnou sekciou ŠOP (v nedávnej minulosti samostatnou organizáciou). V tomto prípade by sa malo rovnako pristúpiť na zavedený model v okolitých krajinách (napr. Maďarsko) tak, aby správu a chod jaskýň zabezpečovala priamo správa NP.

V súčasnosti platí na území národného parku návštevný poriadok platný od roku 2007. Po schválení nových základných dokumentov bude potrebné pripraviť aj nový návštevný poriadok a zosúladiť ho s aktuálnym stavom tak.

Problematika Biosférickej rezervácie

V súvislosti s touto problematikou, je treba povedať, že Správa národného parku a súčasne aj Biosférickej rezervácie nikdy nebola a ani nie je zo strany rezortu a svojej riadiacej zložky z nijakého hľadiska uprednostňovaná, či zvýhodňovaná. Skutočnosťou je, že pracovníci správy úlohy biosférickej rezervácie realizovali a realizujú podľa prioritných úloh a z pridelených finančných prostriedkov na činnosť správy, čo je ale nedostačujúce. Nepodarilo sa zabezpečiť, aby správa biosférickej rezervácie mala aspoň jedného pracovníka, koordinátora pre zabezpečovanie jej úlohy.

Podľa posledných platných akčných plánov prioritou MAB nie je až tak ochrana prírody a výskum ako to bolo v minulom období, ale je to už skôr rozvoj miestnych komunít a regiónov, zabezpečenie ich ekonomického rozvoja, riešenie klimatických zmien a i. Je potrebné riešiť túto problematiku na úrovni MZV SR, pod gesciou ktorého je aj tento program UNESCO. Mala by sa celkovo zmeniť koordinácia činností vo vzťahu k biosférickým rezerváciám medzi jednotlivými rezortmi, keďže tieto nemôžu byť iba záležitosťou ministerstva životného prostredia. Biosférické rezervácie je potrebné zahrnúť do štátnych výskumných a monitorovacích programov. Okrem výskumných úloh, ktoré by sa dotýkali nielen rastlinných a živočíšnych druhov, je potrebné realizovať aj socioekonomické výskumy. Zaviazat' vedecké inštitúcie, vysoké školy, aby sa časť ich výskumov realizoval na území BR. Je žiadúce zvyšovať environmentálne povedomie domáceho obyvateľstva, vytvoriť systém financovania malých grantov zameraných na miestny rozvoj. Perspektívne je potrebné uvažovať o inom spôsobe zastrešenia a riadenia BR, čím by sa odstránilo prílišné ochranárske vedenie BR a možno by sa ľahšie realizovali aktivity v oblasti rozvojovej funkcie BR. Po uskutočnení zonácie národného parku, bude potrebné prepracovať aj zonáciu BR, ktorá už nezohľadňuje súčasné podmienky ochrany a rozvoja územia.

STRATÉGIA ROZVOJA SPOLUPRÁCE NÁRODNÉHO PARKU S RELEVANTNÝMI SUBJEKTAMI V REGIÓNE

Účinná ochrana biodiverzity prírody národného parku a biosférickej rezervácie prináša celý rad otázok, ktoré nie je možné vyriešiť bez aktívnej spolupráce správy národného parku s komunitami miestnych obcí, vlastníkmi pozemkov, miestnymi podnikateľskými subjektmi, rôznymi záujmovými združeniami a ďalšími subjektmi pôsobiacimi v regióne. Potrebné je vytvoriť spoločnú dlhodobú víziu, ktorá bude jasná všetkým zainteresovaným a zabezpečiť s nimi efektívnu komunikáciu.

Správa NP sa dlhodobo snaží intenzívne komunikovať s vlastníkmi a užívateľmi lesných i poľnohospodárskych pozemkov v chránenom území. Situácia je o to zložitejšia, že vlastníctvo je značne rozdrobené a tak obhospodarovateľov v území je veľa. Preto je potrebné s nimi pravidelne spolupracovať a zúčastňovať sa na spoločných stretnutiach. Vychádzame z predpokladu, že správa chráneného územia je tá, ktorá je poskytnúť určité poradenstvo pri činnosti v chránenom území. Na druhej strane bude s nimi potrebná aktívna súčinnosť pri spracovaní dôležitých dokumentov ako je program starostlivosti o NP a jeho zonácia. Rovnako je potrebné rozvíjať spoluprácu s poľovnými združeniami i rybárskym zväzom, čo sa osvedčilo pri prebiehajúcich projektoch.

V roku 2016 bola založená koordinačná rada Biosférickej rezervácii Slovenský kras. Je zložená zo zástupcov niektorých dôležitejších subjektov pôsobiacich na území – zástupca neštátnych vlastníkov lesa a Lesov SR, poľnohospodári, zástupcovia mikroregiónu, turisti, štátnej správy. Koordináciu bude potrebné doplniť novými členmi a zintenzívniť spoluprácu, ktorá je v dôsledku nepriaznivej epidemiologickej situácie v súčasnosti utlmená.

Správa NP Sk susedí s Aggteleckým NP v Maďarsku. Spoločná hranica chráneného územia má dĺžku cca 55 km. Na úrovni Riaditeľstva ŠOP je podpísaná zmluva o spolupráci, ktorá je v dvojročných obdobiach aktualizovaná vo forme Vykonávacích protokolov. Je potrebné pokračovať v odbornej spolupráci, výmene informácií, realizovať spoločné stretnutia a využívať možnosti projektových výziev napr. Interreg v novom programovacom období.

Veľmi dôležitá je aktívna spolupráca s jednotlivými samosprávami (43 obecných úradov), štátnou správou, mikroregiónmi, mimovládnyimi organizáciami, podnikateľskými subjektami. Okresy Rožňava i Košice – okolie sú súčasťou najmenej rozvinutých okresov na Slovensku Preto je dôležité koordinovanie nových podnikateľských zámerov hlavne v oblasti turizmu a cestovného ruchu v chránenom území. Podporiť spoluprácu s Oblastnou organizáciou cestovného ruchu Gemer.

Dôležitá je ďalšia úspešná spolupráca v oblasti environmentálnej výchovy s predškolskými zariadeniami a školami, komunikácia s pedagógmi. Vypracovanú ponuku programov envirovýchovy je potrebné prispôbovať požiadavkám učiteľov. Rovnako je významná i spolupráca s obcami v prípade organizovania ich miestnych podujatí.

Do spolupráce s NP je potrebné aktívnejšie zapojiť vedecké kapacity a vysoké školy. Územie NP ponúka široké možnosti na výskum. Po vzájomnej dohode je možné vyšpecifikovať konkrétne oblasti a témy, ktoré je žiadúce spracovať a získané údaje využiť pri ďalšej činnosti. Je nevyhnutné zachovať a prehĺbiť spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami i s rôznymi záujmovými združeniami, pôsobiacimi na území, ktoré môžu byť inšpiráciou pre činnosť NP.

Treba zintenzívniť spoluprácou s dobrovoľnou strážou prírody, získať do jej radov nových aktívnych členov. Bude potrebné vymedziť ich činnosť na rajóny, ktoré budú mať pod dohľadom. Ich práca musí byť prínosom pre činnosť a ochranu územia NP.

Aktívna musí byť spolupráca s médiami, je potrebné sprostredkovať verejnosti aktuálne informácie aj prostredníctvom webovej stránky a na sociálnych sieťach.